

14. dni dynamickej psychoterapie, Psychiatrická nemocnica Ph. Pinela Pezinok 2018

Centrálny konflikt, jeho realita a projekcie

Martin Chylík

Súhrn

Diagnostika konfliktu a jeho prepracovanie patria v psychodynamickej psychoterapii k fokusovým témam. Porozumenie nevedomým konfliktom v terapii dáva exaktný rozmer a zároveň ukazuje líniu psychoterapie - tiahnu sa psychogeneticky z minulosti k súčasným problémom, k monitorovaniu a terapeutickému pôsobeniu v perspektíve. Práca s konfliktom dáva tiež klientovi zmysel jeho existencie a zároveň ho učí selekcii – čomu venovať pozornosť vo svojom intrapsychickom prežívaní, správaní a v interpersonálnom priestore. Validitu diagnostikovaného psychodynamického konfliktu potvrdzujeme jeho prezentáciou vo viacerých kanáloch – verbálnom, scénickom, protiprenosovom so zapojením imaginatívneho a projektívno - diagnostického kanála.

Kľúčové slová: intrapsychický konflikt, OPD, kanálová multiprezentácia, projekcia, zmysluplná existenciálna psychogenetická i terapeutická línia.

Slovo konflikt (zrážka, stret) všeobecne označuje výskyt odlišných postojov v rámci jednej osoby (vnútorný zápas medzi motívmi, prániami, hodnotami a predstavami), alebo medzi niekoľkými jedincami). V predloženej práci sa budem zaoberať konfliktom z psychodynamického hľadiska, t.j. intrapsychickým konfliktom. Keďže psychodynamická psychoterapia vyrástla na psychoanalytických základoch, dobré je si pripomenúť Freudovo poňatie konfliktu, ktorý hovorí o tom, že príčinou univerzálneho výskytu konfliktov je rozpor medzi princípom slasti a reality. Pokiaľ sa človek s takýmito konfliktami vyrovná úspešne, naučí sa vyvažovať vnútorné i vonkajšie požiadavky. Ak Ja nie je toho schopné, vznikajú nevedomé neurotické konflikty. To má za následok dysfunkčné reagovanie v živote, nakoľko človeku odoberajú energiu v rámci obranných procesov, ktorá mu chýba a bráni v duševnom raste.

Psychodynamické konflikty sú teda intrapsychické, nevedomé konflikty a musíme ich odlišiť od konfliktov vyvolaných vonkajšou alebo vnútornou záťažou. Vnútorné konflikty majú rozhodujúcu úlohu pri vzniku psychických a psychosomatických ochorení. Napr. túžba po novom vzťahu je blokováná veľkými pocitmi viny voči osobe, s ktorou som v aktuálnom vzťahu... narastá vo mne kvôli tomu agresia voči blízkej osobe, z čoho vznikajú opäť pocity viny, lebo mám o sebe predstavu ako o morálnom, vzťah uznávajúcom človeku. Z toho vzniká napätie a úzkosť v osobnosti. Nasadzujem obranné mechanizmy, ktoré vychádzajú z osobnostnej vývojovej úrovne:

- Ak som na vyššej úrovni, tak nasadím napr. reaktívny výtvor a začnem sa k aktuálnemu partnerovi správať milo, teda neautenticky.
- Ak som na nižšej úrovni, začnem somatizovať alebo partnera devalvovať a hľadať na ňom chyby a potenciálne ho idealizovať.
- Ak som na najnižšej úrovni – hranične psychotickej, tak najbližší či spolupracovníci postrehnú nápadnú agitovanosť v správaní a môžem skončiť na akútnom oddelení na psychiatrii, alebo môžem vyskočiť aj z okna - buď zo zúfalstva alebo s fantáziou vzlietnutia...

Čiže ide tu o vnútorné pnutia, rozporuplnosť medzi pevne zakotvenými motívmi, ktoré sa navzájom blokujú.

Koncept psychodynamických konfliktov vychádza zo základného predpokladu dynamickej, nevedomej duševnej aktivity, čiže ľudské správanie je neustále determinované vplyvom nevedomých myšlienok, prání a predstáv. Pretrvávajúci konflikt nesie so sebou navyše ustrnutie v rigidnom, stuhnutom stave, často bez toho, aby sa dospelo k riešeniu alebo k nejakému rozhodnutiu a posunu.

Podľa **Duhrssenovej** poznáme však aj „**normálne a antinomické**“ konflikty, ktoré sú vedomého charakteru. Napr. rád by som si zajedol, no keďže ideál štihlej postavy je pre mňa o niečo dôležitejší, tak sa viem zriecť, resp. výrazne redukovať jedlo. Antinomický rozpor je podľa autorky ťažko riešiteľný rozpor ženy – rozvíjať sľubnú kariéru alebo vydať sa mať deti a rodinu. K riešeniu takýchto konfliktov možno dospieť iba za cenu určitej obete.

Klasická psychoanalýza viazala konflikty k jednotlivým vývojovým štádiám – orálnemu, análnemu, falickému za pomoci konceptu libida a agresie. Konflikt považovala za intersystemický, t.j. medzi jednotlivými inštanciami – Id, Egom

a Superegom, kde Id bolo spájané s nevedomím. No postupne sa prišlo na to, že všetky tieto inštancie majú svoju vedomú i nevedomú časť.

Klasický Freudov model vychádza z vývinových fáz, je už viac menej prekonaný. Organizácia tripartity však zostáva v platnosti a podobne, že konflikty sú psychogenetické – ich základ vzniku vidíme v útlom detstve, nevedomé, no do predia sa dostáva vzťahová zložka, ako je to opisované v prácach Bowlbyho, Sterna ai. autorov.

Na základe **OPD (operacionalizovanej psychodynamickéj diagnózy)** boli vymenované tieto centrálné konflikty:

1. Individualizácia versus závislosť.
2. Podriadenosť versus kontrola.
3. Potreba starostlivosti versus sebestačnosť.
4. Konflikt sebahodnoty.
5. Konflikt viny.
6. Oidipálny konflikt.
7. Konflikt identity.

Dôležité je, že každý z konfliktov má aktívny aj pasívny modus. Pri konfliktoch je však dôležitý vzťah k štruktúre: inú podobu má ten istý konflikt pri hraničnej organizácii a inú pri neurotickej. Podľa Mentzosa sa konflikty a štruktúra správajú ako figúra a pozadie, alebo ako divadelné predstavenie (konflikty) odohrávajúce sa na javisku (štruktúra). Javisko je predpokladom predstavenia.

Podľa Fonagyho neuroticke dysfunkčné konflikty predpokladajú splnenie nasledujúcich podmienok:

- Prevaha zvnútorňovaných, nevedomých konfliktov, ktoré vedú k dysfunkčnému správaniu a prežívaniu, prípadne k symptómom.
- Schopnosť základnej regulácie afektov.
- Schopnosť základnej sebaregulácie.

Čiže pri hraničnej organizácii, resp. pri slabo integrovanej štruktúre neexistuje stabilný self systém a vzniká skôr **konfliktná schéma**. Napr. konfliktná schéma sebahodnotenia versus hodnotenie objektu kolíže niekedy veľmi rýchle - medzi grandiozitou a znehodnotením alebo medzi pocitmi bezcennosti a idealizáciou, pričom spúšťače konfliktných schém sú často minimálnej intenzity.

Ako diagnostikujeme tieto konflikty?

V prvom rade sa tieto konflikty prejavujú v 3 základných kanáloch komunikácie - v prenose - v neverbálnych prejavoch, v protiprenose a vo verbálnych prejavoch klienta. Z verbálnych prejavov klienta sa dozvedám niečo z osobnej histórie pacienta a zároveň skúmam, v ktorých dôležitých oblastiach jeho života sa detegovaný konflikt môže vyskytovať:

- Pôvodná rodina.
- Partnerské vzťahy/ rodinný život.
- Zamestnanie/ profesijný život.
- Majetok a peniaze.
- Sociálna oblasť.

- Telo/ sexualita.
- Choroba.

Konflikt môžeme diagnostikovať aj podľa prevažujúcich afektov, emócií. O čo ide - emócie sú biopsychosociálne mechanizmy a slúžia prežitiu.

- Informujú naše telo a dávajú signál druhému človeku. Emócie majú funkciu v oblasti vzťahov (radosť, smútok, anhedonia).
- V intersubjektívnom nastavení vo svete (záujem, strata záujmu).
- Alebo majú funkciu ochrannú (prekvapenie, strach).

Objavujú sa nielen ako krátkodobé afekty, ale tiež ako emócie prebiehajú na pozadí alebo ako nálady, ktoré sú dlhotrvajúce. Keďže skúmame konflikty, ktoré sú nevedomé, v osobnosti dysfunkčné, v živote opakujúce sa, fixované, tak aj emócie, ktoré skúmame v súvislosti s konfliktom, majú často nevedomý charakter, lebo sú kvôli svojej problematickosti vytesnené. Popri prenose, protiprenose, verbálnych vyjadreniach aktuálnych a životnej histórii, je dôležitý však ešte jeden **komunikačný kanál a to je kanál projektívny, kedy môžeme konflikt detegovať v dennom a nočnom sne a v projektívnych technikách najmä v ROR v podobe tzv. komplexových interpretácií**. Na tomto kanáli je dôležité to, že sa pomocou neho dostávame bližšie k primárnemu procesu. Pomocou neho zásadne **doplníme psychodynamickú diagnostickú mozaiku klienta**.

Na kauzistike ilustrujem prínos tohto faktora v téme diagnostiky centrálneho bazálneho konfliktu.

Kazuistika

Na dohovorené 1. interview prichádza mladý muž asi 30-ročný, ktorý rieši vzťahový problém. Je vo vzťahu so ženou, kde hovorí o fascinujúcej sexuálnej atrakcii, no zároveň podľa neho je umelá, má falošné Self (pacient v minulosti absolvoval jednu dlhodobú a jednu krátkodobú terapiu). Zdieľajú rozdielne hodnoty i známych, je manipulatívna a pozérka. Potreboval by ukončiť vzťah s ňou, lebo je to hodnotovo neúnosné.

O predchádzajúcich vzťahoch hovorí, že zažil vzťah aj so ženou, ktorá spĺňala kompletne všetko, no rozišla sa s ním, znášal to veľmi zle, plakával. Neskôr mal ďalší vzťah, no sex bol priemerný, prežíval skôr nudu. Rukami ukazuje, kde sa nachádzal on - čiže hore a kde sa nachádzala ona - ukazuje dolu.

K sebe uvádza, že do istého veku bol hanblivý, depresívny, nesebavedomý, mizantrop, hrozne náročný na seba, nespokojný so sebou. Začal na seba makat' - fyzicky i intelektuálne – teraz je so sebou výrazne spokojnejší - je spolumajiteľom prosperujúcej firmy, má za sebou niekoľko sexuálnych vzťahov, čo sa mu ako mladému mužovi v minulosti vôbec nedarilo. Uvedomuje si, že má viaceré roly aj pózy, no keď treba, tak sa vie úplne prispôsobiť a patriť aj medzi tých „kravato-vých“. Na sedení je oblečený ležérne, v pubertálno-adolescentnej mikine. Už 1. interview samozrejme prinieslo rad ďalších informácií. V prenose sa snaží zapôsobiť, cítim narcistickú gratifikáciu, v protiprenose sa miešajú sklon k obdivu pre

jeho veľké úsilie a prácu na sebe, s opačnou tendenciou ho devalvovať pre jeho chlapčenský - imaturovaný vzhľad.

Pre naše účely môžeme ukázať na výrazné jednoduchšie obranné mechanizmy **devalvácie a idealizácie, projekcie** s typickou narcistickou problematikou, ktoré sa týkajú vzťahov, profesie, sexuálneho prežívania. Čiže z hľadiska triedenia konfliktov je dominujúci **konflikt sebahodnoty**.

Teraz sa skúsme pozrieť na kanál **projektívny – t.j. sny, imaginácie, ROR**:

ROR III. tab. oi.

- *2 nejaké príšerky - ženské mimozemské, ktoré sú v nejakej kozmickej lodi (devalvácia).*

IV. tab.

- *rozčapený Golem... s obrovskými nohami s gigantickým chvostom... má deformované ruky (devalvácia a idealizácia až grandiozita v jednom).*

V. tab.

- *rozčapené nohy a prerastená vagína (devalvácia ženského prirodzenia).*

VII. tab.

- *socha – 2 ženy oproti sebe, vymyslené z iného sveta – high class - klobúky, účesy, vyčarčané šaty (jasná idealizácia, devitalizácia).*

VIII. tab.

- *vyzerá ako chameleón... ako na výstave postihnutých detí.*

To je symbolický odkaz na nevyhnutnosť vytvorenia prispôsobivého falošného SELF (chameleón), potreby exhibície (výstava) a ako kompenzácia bazálneho emocionálneho zranenia (postihnuté deti).

Z hľadiska **objektových mužských a ženských reprezentácií** vidíme extrémne **splittingy** ideálnych a devalvovaných častí.

Sen

Klient mal veľmi kreatívne, bohaté sny a v zmysle ilustrovanej koncepcie, by sa mala problematika **sebahodnoty** prejaviť i tu. V priebehu terapie prináša k tejto problematike aj príznačné sny. Jeden vyberám:

Je v nejakom fenomenálnom obrovskom strome, ktorý je zároveň v nejakej budove, on je na ňom na prvom poschodí a potom sa ešte široko rozvetvuje. Má informáciu, že sa blížia 2 ľudia - jeden blízky a druhý, ktorý má vyťať ten strom. On sa spojí s tým druhým a pozoruje ho. On ide dolu, je to ťažšie, náročnejšie ako hore, je tam nejaká pavučina, chce sa tomu vyhnúť, nejde to. Schádza dolu a zašpiní sa, dolu zo seba striasa špinu.

V sne vidíme opäť narcistickú sebahodnotovú dimenziu hore – dolu, kde hore je to idealizované – fenomenálne a devalvované, dolu – je spojené so zašpinením. Zároveň je tam aj téma potreby alterega a spojenie sa s agresívnymi impulzami – 2 blížiaci sa ľudia.

Imaginácia

V aktuálnom vzťahu má s partnerkou sexuálny erekčný problém - úplne mu odišla chuť na sex s ňou. Po počiatočnej idealizácii vo vzťahu pribúdajú konflikty, napätia. **Imaginácia na predmet, ktorý by symbolizoval vzťah s partnerkou.**

Napadá ho sterilný kompót, bez pocitov, starý, je to vlastne staré ovocie, nedá sa konzumovať, má pocity nechutenstva a odporu. No nepovraciam sa z neho... škoda ho. Predstava prs a tela partnerky... je to odporné, musí z toho uniknúť... do prázdna, do sterilnej skúmavky.

Partnerka je pritom v realite mladá pohľadná žena, s realisticky „normálnym“ telom. Tu vidíme odštiepenú (**splitting**) odpornú (**devalvácia**) ženskú parciálnu intrapsychickú reprezentáciu vyslanú (**projekcia**) na symbolický objekt. So záverečným pokusom o coping - znecitlivenie – devitalizácia.

Záver

V práci som chcel ilustrovať zobrazenie jedného centrálného psychodynamického konfliktu **sebahodnoty** u klienta, ako sa prejavuje v rôznych kanáloch, či leveloch komunikácie: v prenose, protiprenose, verbálnych informáciách. **Z hľadiska diagnostického i terapeutického sa mi javí významné zapojenie snového, imaginatívneho či projektívneho kanála. Potvrďujeme si ním stanovenú hypotézu o centrálnom konflikte, kde využívame tendenciu psychiky k vlastnému seba-zobrazeniu. Dostávame sa zároveň bližšie k primárnemu procesu.** Ak sa v prebiehajúcom interview pokúšame nájsť a pomenovať centrálny nevedomý konflikt, tak tento sa musí jednoznačne preukázať práve v projektívnom materiáli. Ak tam tento konflikt nie je prezentovaný, tak náš prvotný odhad pravdepodobne nie je korektný. Dôležité je, že takto môžeme postupovať pri detekcii každého centrálného konfliktu: separácia, kontrola, vina atď., **pretože každý z týchto konfliktov má svoje špecifické a nezameniteľné zobrazenie – v sne, imaginácii i v projektívnych technikách.** Leitmotív pre psychoterapiu znie (čo prezentoval už Gabbard) - včasnou a presnou diagnostikou centrálnych konfliktov signifikantne prispievame k zefektívneniu psychoterapie.

Použitá literatúra je u autora.

Do redakcie došlo 15.11.2018.